

Алеко Константинов

София – Мездра – Враца
Пътни бележки

Господин редакторе, вий искате да ви опиша накратко впечатленията си от разходката ми през Мездра до Враца, по новата железопътна линия. Изпълнявам искането ви на драго сърце.

До Своге местността ми беше известна от по-напред и сега аз не питах дотам никакво силно чувство, ако не считаме за силно чувствувание сухия студ в съвсем незатоплените вагони, не на шега студ, който ни кара да играем ръченици, за да стоплим вкочанените си нозе. И ние пътуваме в първи клас, уж за по-голяма свобода и удобство. Благодарим на такова удобство, което не ти дава да седнеш, без да се сгушиш и да зъзнеш като циганина под мократа мрежа. И защо стават тия работи – иди и разбери! Види се, че е нужно да се доказва на всяка стъпка, че българинът е роден само за изет. С мене в купето бяха двоица народни представители: единият се вълнуваше, възмущаваше се, заканваше се да телеграфира от първата станция и да се оплачена министъра, но туй за туй.

Да ви кажа правото: аз останах възхитен от природните хубости на Искърския проход. Всъщност, сега за сега, пътят не представлява кой – знае какви чудеса, но аз предвкушавах онази прелест, която ще представлява проходите през пролетните и летни месеци, когато се развие зелената и всякой от двадесет и двата тунела ще закрива и открива пред нас като в калейдоскоп все нови и нови картини, една от друга по-пъстри, по-разнообразни, по-възхитителни. Черепишкият манастир ми беше оживял на сърцето от разказите и възхищенията на нашите инженери по линията. С какво жадно нетърпение очаквах аз да го видя. Колко завоя – от завой и разнообразния свят да ти се завие! – колко завоя поглъщаха вниманието ми, колко тунела помрачаваха очите ми... Ето го!... Где е?... Аз го зърнах само за един миг и... бух в един тунел. Светна отново блеснаха насреща едни възхитителни диви скали и... бух в друг тунел. Да ви вземе дяволът, проклетите тунели, лишихте ме от най-възхитителната картина. Сега ми се чини, като че насън съм видял Черепешкия манастир. И наистина чудесна местност! Просто грях е да се прехвърква край този манастир без спиране. Поне за увеселителните тренове трябва да се нареди там една станция, за желаещите да посетят манастира и околностите му. Занапред не ще и съмнение, че в целия проход този пункт ще привлича най-много вниманието на туристите. За да се избегне лутанието на жадните очи ту към едната, ту към другата страна на вагоните и за да може пътникът да се наслади от всичките хубости на дефилето, ще трябва поне увеселителните тренове да са съставени от по-открити за обзир вагони. Тази вяра неволно ми се вдъхва от

самия факт, че аз сега с железница поря гърдите на това диво, първобитно, девствено дефиле, по което на много места човешки крак не е могъл да стъпи; аз летя с *железница* под и през скали, между полудиво население, което не е знаело до вчера какво нещо е *колело!*... Това е един великански скок, това е една тържествена победа над природните препядствия, това е един инстинктивен акт на прогреса, пред който почитателно и с радостни сълзи си снемам шапката. Проломяването на Стара планина, отварянето на линията София-Роман трябваше да се почувствува като победно тържество, трябваше да се устрои като народен празник, а не като излишен салтанат на случайни големци. Дяй боже да имаме по-често такива празници, защото те са, които носят напредъка и щастието на на народа, а не ония празници с фишеци и пандери – и с жандарми из божиите храмове...

Мездра. Ето колосалните постройките на спиртната фабрика на Балабанов и Каракашев. Като помислиш що труд, що пара се е изтросило за издигането на тази грамадна, по най-усъвършенствуван европейски образец фабрика; колко надежди, колко приятни мечти са били възлагани железничния кръстопът; колко хорица са очаквали да намерят с доставки или с труда си препитание около тази фабрика – и като погледнеш, че всичко това е разбито в прах и пепел, а сега не може и да се поправи, както казват, благодарение на прокопсания търговски договор с Австрия... Тежко впечатление! Не е твой имот, но е български най-сетне, и свива ти се сърцето като пред покойник, като гледаш тези изгаснали, истинашли машини и глухо стърчащия грандиозен комин и заглъхналите фабрични порти...

Тази нещастна фабрика се отвори само в деня на отварянето на линията София – Роман, за да даде възможност на нашете големци да разпенят пред очите на сръбския крал стотина бутилки маджарско „шампанско“.

Иди, че развивай българска индустрия!...

Ето и Враца – Диарбекира на българските офицери, град, в който нашето войнство, не знам защо, не намира твърде радушно гостоприемство.

– Е, коя е причината, питам аз в недоумение, като виждам извънредната любезност на нашите посрещачи.

– А бе, брате, все тия пусти избориса причината. Не сте ли чули...голи шашки... револвери... това – онова. Разбира се, че твърде малцина се увличат дотам, ама нали знаеш, че според Ивана охладяваш и от светаго Ивана... Па сме рекли: нека те на една страна, ний на друга

страна, па... Какво да сториш!... Та таяе, ако искаш да знаеш, причина-та. Друга причина, слава богу, няма. Инак, познаваме се, срещаме се по улиците – „Добър ден“, „Дал ти бог добро“. И туй то!...

Тъй ти говорят гражданите.

Военните са на съвсем друго мнение:

– Остави ги тез врачане! Ний употребяваме всички усилия да живеем с тях задружно, каним ги и на вечеринки, и на балове – те странят като диви. Ний криви ли сме?

Кой е крив, кой е прав – това не е моя работа; аз излагам само моите пътни впечатления. Едно е вярно: железницата ва скоро време ще измени физиономията на обществения живот във Враца, а това ще спомогне да се поизравни несъответствието във вкусовете...

Враца, като град, е останал доста назад: извънреднотесни, криви и кални улици, мизерни къщици и развалини на всяка крачка. Но училищните здания правят чест на града. Класното училище със своата грамада царува над целия град. Общинските училища са концентрирани в едно огромно здание, което едва що е свършено и вече гражданите съзнават, че са направили с това една голяма грешка: трябвало вместо едно голямо, да построят три по-малки училища в разни махали на града.

Паметникът на Ботева, издигнат всред един дългнест мегдан, макар обиколен от дребни и вехти вехти къщи, не прави очакваното впечатление. Преди всичко ни разочарова самата фигура на Ботева, излян цял от бронза, с гола сабя в ръка, стъпил върху мраморен пиедестал, по който личат със златни букви имената на дружината му и други заслуживши памет. Тук физиономията на Ботев нито напомня даже известния нам Ботев портрет. Казват, сериозно или на шега – не зная, че когато немецът, комуто било поръчано да излее от бронза фигурата на Ботева, поиска портрета му – тогавашният председател на Постоянната комисия бил му казал:

– Не ти трябва портрет, гледай мене – не питай за Ботева, аз досущ на него приличам, като че съм му отрязал главата.

И днес върху пиедестала стои гордо, казват, не фигурата на славния Христо Ботев, а на бифшия председател на Постоянната комисия във Враца. И таз добра!...

Най-отрадно впечатление във Враца ми направи фабриката на Орозова или, по-вярно, самата личност на Орозова. Орозов?! Was is das? – ще попита гордият столичанин. Я си сними калпака, приятелю, поклони се на г. Орозов и пожелай дасе народят в България повече такива труженници. Орозов е един беден самоук, който от правене на врачански

бастони и табакери е достигнал да строи една фабрика, в която днес той, с десетина работника, изработва най-елегантни кабриолети и файтони. Всички машини и приспособления във фабриката са дело на неговите ръце. Днес цялото Врачанско е наводнено с коли и кабриолети от неговата фабрика. Едно пречи на напредъка му: капиталът му е малък.

– Защо не привлечете чужди капитали към тази индустрия? – попитах аз.

Умното, съсредоточено лице на Орозова изобрази една едва уловима печална усмивка.

– Не е изгодно – отговори той. – Ще вземеш пари с 10%, ще спечелиш едва 12%. Възнаграждава ли се трудът и изкуството с 2% печалба, когато лихварина, който и да е бил той, без нищо, на мой гръб, ще си прибере своите 10%!

Не пропуснах да посетя прочутия склад от вина на братя Кръскиевци, които са получили награди за вината си от всички по-важни европейски изложения в последните години. Тук ни поднесоха едно деветгодишно златно вино – здраве му кажи! Какъв ти херес, какъв ти портвайн – нектар, да го вземе дявола! От три метра те омайва ароматът му. Наляно в бутилки, бистро като кристал, и струва бутилката само два лева.

– Чудесна новина, джанъм, как такова извънредно вино не е могло да си пробие път, да си състави особено реноме в София.

– Е, че как ще си пробие път, господине, как ще си състави име, когато не искат да ни знаят там, отгдето трябва да очакваме пример и насърчение. Ето например ония ни дойдоха в Мездра да отворят линията и какво мислите? Стотини бутилки шампански и други европейски вина дотъртриха. Пък то да ми са вина като хората – хай-де-де, ами то крушена чорба. Да им кихна аз на шампанското – те хабер нямат от хубаво вино. Да им поднесеш моето вино с европейски етикет и двайсет лева ще ти платят за една бутилка, ама нà, нали е българско – просто!

Враца има красива околност. Особено впечатление прави от южната страна проломът в Балкана, притиснат от двете страни с величествени синкави скали, наслоението на които, от лявата страна, ги превръща в един вид гигантски готически развалини. Този пролом на два километра навътре се стеснява и образува от две отвесни скали една грандиозна порта, зад която се открива един широк лесист пейзаж. Тази порта се казва „Вратцата“. Оттам и названието на града.

Аз останах крайно благодарен на гостоприемните приятели от Враца за тяхната извънредна любезност, която ме окръжаваше даже и на обратния път до Мездра.

Линията София – Роман ни откри нови природни хубости. Ребята, мирише вече на пролет, стягайте си опинците за всеки случай.

София, 7 март 1897 г.

P.S. Господин редакторе, слушайте какво поетично сравнение прави Найчо. Трябва да ви кажа предварително, че релсите на новата линия не са добре смеждени и колелетата на вагоните ги трият сам-там и с това издават един остър скрип, който страшно се усилва от резонанса в мрачните тунели. Та Найчо казва:

– Чувай, я слушай това демонско скърцане, това адско виене, като че са гигантски чудовища, които са дрямали с хиляди векове в недрата на тези гранити, и сега разбудени от чудовището на цивилизацията, скърцат и вият срещу него.

КРАЙ

Източник: Словото

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3717>]